

Aftonpromenad i Drottningholmsparken

Det var en underbar kväll. Efter en mulen dag sänkte sig aftonsolen i ett skimmer av guld som randade marken framför mig. Jag gick som i ett valv under de nya lindarna i Drottningholmsparkens södra allé. Det var mitt i juli, jag var alldeles ensam i parken, turisterna försvunna, parken var min. När jag kom fram till avspärrningen mot slottet såg jag plötsligt att parken var öppen, de gula lapparna som dagen innan sagt att här fick man inte gå var borta. Kungafamiljen var på Öland, det var förklaringen.

Jag steg in på okänd mark, det kändes som om grinden stod öppen till en främmande lustgård. Till vänster välklippta gräsmattor med stora lövträd och därbakom skyttade Mälarens vatten. Till höger som en häck av blommande kärs och därbakom höjden med lövträdens raka stammar. Kärs är kanske inte en

parkblomma med här i aftonljuset lyste de som ädlare blommor. Men det märkvärdigaste var lindarna och ekarna som stod utmed vägen där jag gick. Jättelika träd med kraftiga stammar och kronor som nådde himmelen, de sägs vara från drottning Hedvig Eleonoras tid. Träden stod där så stolta, det var som de tävlade om att ha den grövsta stammen och den största kronan. Jag passerade det gamla badhuset och vägen ledde mig in i lövskogen, jag såg hus som jag tidigare bara sett vintertid från isen, det var fiskarens och jägarens hus. Där var alldeles tyst, inte ens kungens hundar som brukar skälla föreföll vara där. Och plötsligt var jag vid avspärrningen i skogen, nu var den öppen, jag som bara sett den från andra sidan tidigare. Jag var tillbaka på min alldeles vanliga väg – förtrollningen var bruten.

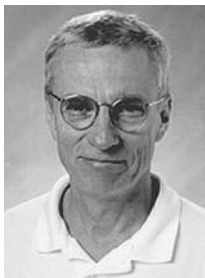
Elisabet Hidemark

FOTO: OVE WESTERBERG

**Blåst för nyinvigd fornstig
Korten som förutspådde mordet på Gustav III**

ORDFÖRANDENS SPALT

Självklart ska Lovö hembygdsförening engagera sig i Lovö naturreservat. Varför och hur? Vi tyckte att utredningen var väldigt bra. Osäkerheten är hur alla mål i skötselplanen ska förverkligas. Vi ska testa det. I några nummer av EP kommer vi att titta på synpunkterna från och på prästgårdssarrendet. Vi planerar att tala med reservatsförvaltaren på Fastighetsverket. Vilka problem ser dom? Sedan planerar vi att prata med Länsstyrelsen som har ett övergripande ansvar för att naturreservatet utvecklas som planerat. Detta

är viktigt både för oss som bor på Lovö och er som besöker Lovö för att njuta av vår vackra och fortfarande lantliga hembygd.

Förbifart Stockholm med anknytningen till Ekerövägen kommer att förstöra en del av de värden vi som hembygdsförening har som uppgift att försvara. Vi har nu i åtta år kämpat emot Förbifartseländet med de medel vi kan använda – remisser, yttranden, överklaganden, diskussioner, domstolar, möten av olika slag, samarbete med andra föreningar, artiklar, insändare m m.

Världsarvet Drottningholm kanske inte får försätta att vara världsarv. Den förutsedda ökningen av vägtrafiken blir kanske dödsstöten. Tänk att en myndighet, Trafikverket, har planerat detta!

Bakom Trafikverket ligger förstås de politiska beslutsfattarna, som hävdar att Förbifarten behövs. Jag önskar att dessa stenåldersmänniskor lever så länge att de får uppleva misslyckandet av sin trafikpolitik. Ibland drömmer jag att politiker och andra beslutsfattare har ett personligt skadeståndsansvar. Vi kan redan nu se att följderna av denna ensidiga satsning på vägtrafik blir trafikinfarkt och klimatkris. För att inte tala om att mastodontbyggets kostnader inte kommer att vara betalda förrän tidigast 2057. Fram till dess finns inga pengar för kollektivtrafiken!

Men nu ska vi glädjas åt alla intressanta artiklar i detta nummer av EP. Väldigt allsidigt och inget oväsentligt. Många vet inte hur viktiga torparna var för utvecklingen av Sveriges lantbruk. Och som de slet. Från fattig till rik: Nu avslöjas att Gustav III visste att han skulle mördas någon dag innan Maskeradbalen. Och den förklädda Guden uppträdde i en lada här på Lovö, i prästgården! Höstprogrammet är intressant och vi hoppas det kommer att glädja många. Kom till höstmarknaden och promenera till Hogsta. Bagarstugans bakugn är renoverad. Det nymålade Magasinet lyser som en rubin!

Bertil Ottoson

Bo Petré berättar om livet i och kring Lundagravfältet för bland andra, Ulf Ragnarsson som har tecknat miljöerna på de nya skyltarna samt Bertil Ottoson, ordförande i Lovö Hembygdsförening.

SAMTLIGA FOTON PÅ DETTA UPPSLAG: OVE WESTERBERG

Fornstigen återinvigd

Hornmusiken ljöd över nejden när vi närmade oss Lunda lördagen den 30 maj. Där skulle Fornstigen invigas. Lovö hembygdsförenings stora projekt under 2014 var färdigt. De nya informationsskyltarna finns på plats längs den numera 20 km långa Fornstigen, en ringled som kompletterats med sträckan Dammvallen, Ättebacken, Rörbyvägen, Karusellplan genom Drottningholmsparken

till Kantongatan och Kina slott.

När Sänga Bleck avslutat sin konsert klev Kulturnämndens ordförande, Gunilla Lindberg upp på trappan till Lovö magasin och höll ett inspirerat invigningstal. Några av de som arbetat mest med Fornstigen sade sedan några ord. Först projektledaren, Anders Florgård, som sett till att allt hände när det måste hända följd av Ulf Ragnarsson som gjort alla

I vimlet även, överst: Anders Florgård, projektledare, Gunilla Lindberg, ordförande i kommunens kulturnämnd. Nedan: Ylva Othzén, Länsstyrelsen och invigningsorkester Sångä Bleck.

skyltarnas fantastiska bilder och Bo Petré, textförfattare till de skyltar som finns vid fornlämningarna. Själv inledde jag talandet med att vandringsen på Fornstigen är rena historielektionen. Förhoppningsvis kommer många lärare och elever att uppskatta denna upplevelserika historieundervisning i naturen.

Nu delades den nya Lovökartan med Fornstigen inlagd ut till alla närvarande och Bo Petré ledde en kortare vandring till de tre skyltarna på lundagravfältet RAÄ 27. Här utvecklade Bo Petré engagerat det som hänt

på platsen några tusen år tidigare. Vi som följde med honom förundrades över hur mycket en forskare kan berätta om livet på ett område där den oinvigde bara ser litet gräs och några stenar.

Bo Petrés följe och några inbjudna gäster bjöds avslutningsvis på nässel-soppa med creme fraiche, ägghalvor och nybakat bröd i Lovö magasin. Samt kaffe och morotskaka. Allt närodlat, närplockat och närbakat. Och vackert dukat. En fest att minnas.

Bertil Ottoson

”Vi slits mellan hopp och förtvivlan”

Sedan Lovö blev naturreservat ska Länsstyrelsen kontrollera hur reservatets skötsel föreskrifter följs. EleonoraPosten kommer att granska hur det komplicerade samarbetet mellan Länsstyrelse, Fastighetsverk och arrendatorer fungerar i praktiken och inte minst – hur det finansieras. Vi börjar med arrendatorerna på Lovö prästgård, familjen Rydström. – Vi slits mellan hopp och förtvivlan, säger Tom Rydström.

Lovö har blivit naturreservat med Fastighetsverket som reservatsförvaltare. Länsstyrelsen ska kontrollera att naturreservatets skötsel föreskrifter följs. De är ganska detaljerade. Varje gård har sina föreskrifter med mål som ska nås under överskådlig tid. När hembygdsföreningen skrev remissvar berömde vi skötselplanens ambition, men undrade hur den skulle finansieras. Det fanns bara en enda mening om finansieringen – att diskussioner om finansieringen pågår.

EleonoraPosten ska granska hur skötselplanens mål är tänkta att nås och hur det komplicerade samarbetet mellan Länsstyrelse, Fastighetsverk och arrendatorer är tänkt att fungera samt om nödvändiga resurser finns. Vi börjar med arrendatorerna på Lovö prästgård, familjen Rydström. Nästa steg, nästa artikel, kommer att handla om hur Fastighetsverket som

reservatsskötare tänker sig att målen ska uppnås och vilka problem det kan medföra. I artikel nummer tre tar jag upp Länsstyrelsens roll som finansär och kontrollant av måluppfyllelsen. Jag anar att mycket kommer att handla om pengar. Önskemål från bönderna till Fastighetsverket, vidare till Länsstyrelsen och sedan böndernas ansökningar varje budgetår om anslag för att täcka reservatsspecifika kostnader. Är skötselplanen en papperstiger?

Familjen Rydström driver Lovö prästgårds ekologiska lantbruk sedan 1984. Gården var väldigt vanskött när vi kom hit säger Elisabeth och Tom och radar upp allt som inte fungerade och att en del av den utrustning som fungerade stals innan de flyttade in. Mycket annat försvann också. Jorden var så vanskött att all brukbar jord sågs som träda. Ingen-

Elin och Karel Rydström har nu att tas med oklara och oklart finansierade skötsel-föreskrifter för nyinrättade Lovö naturreservat. De har tagit över huvudansvaret för Lovö prästgård ...

ting var odlingsbart. Tistlar och kvickrot överallt. Tistlarna sprider sig med rötter som är djupa och långa. De bekämpades genom att skotten slogs tidigt och tvingade roten att skjuta nya skott, som utsattes för samma behandling. Tistlarna svalts ihjäl. Det gjordes genom att odla vall på åkrarna eftersom vall slås tidigt och flera gånger under säsongen. Nu är problemen med tistlarna mindre.

Prästgården är kravcertifierad, vilken för Rydströms innebär att det finns regler för all odling. Konsumenterna måste få veta vilka krav

som ställs på odlingen av ekologiska produkter. Reglerna diskuteras och utvecklas löpande. Det finns regler för djurens foder och etiska regler för hur djuren ska skötas. Rydströms odlar själva merparten av djurens foder. Ibland behöver foder köpas, men det är dyrt. Man behöver vara självförsörjande, ha större odlingsyta än de nuvarande 45 ha säger Tom. Allt foder måste vara ekologiskt odlat. Gården är självförsörjande på gödsel till åkrarna.

Lönsamheten skulle kunna vara bättre. Konkurrensen är hård på

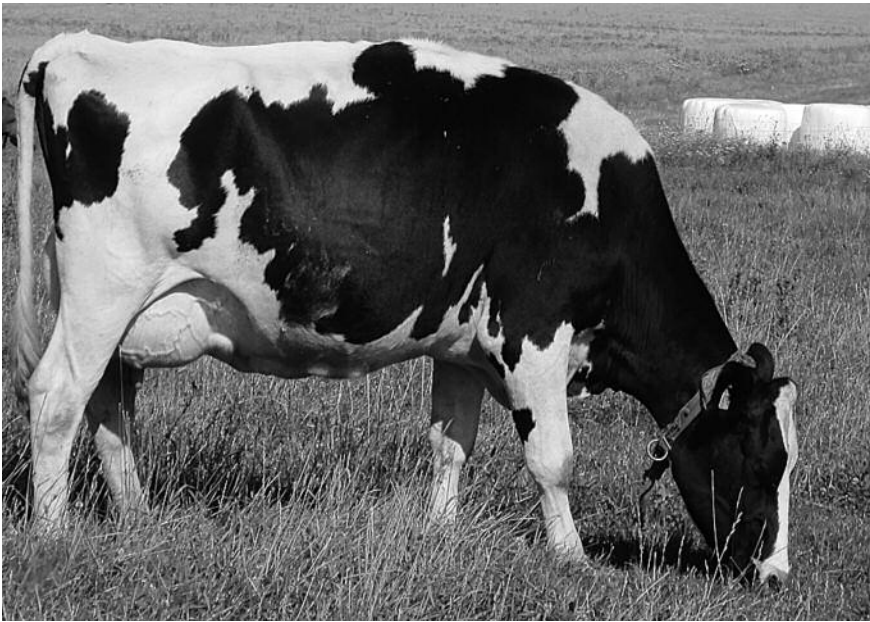

... efter Elisabeth och Tom Rydström

mjölkmarknaden, som blir mer och mer global. Härmed pressas priset. Man får mindre och mindre betalt per kilo levererad mjölk. "Vi lever med kniven på strupen" säger Tom. Men efterfrågan på lokal och ekologisk produktion ökar. Det är glädjande. Folk vill exempelvis inte längre ha burhönsägg. Elin har ett försök, en början, på gårdsbutik med gårdens produkter, som inte bara är mjölk, potatis och ägg. Här finns också färskinn, gårdens specialmalda vetemjöl och olika grönsaker. Broccolin är mums.

Vid utredningen om det kommande naturreservatet gavs en del löften om bidrag för att kunna sköta marken enligt skötselplanen. För att exempelvis återvinna skogsbetet krävs mycket arbete. Tom: "När vi nu undrar om utredningens löften får vi vaga svar, inga löften. Löftesgivarna har blivit mer allmänna och mindre konkreta."

Länsstyrelsen har samlat ihop ett anslag på två miljoner kronor per år i fem år = 10 mkr. "Det verkar inte finnas pengar att förverkliga skötselplanen. Ett problem för oss är att

"Man undrar om Fastighetsverket vet hur en ko ser ut"

närheten till Stockholm medför högre och högre värde på marken. Det påverkar arrendet men inte produktionen." (Det verkar konstigt. Jordabalkens bestämmelser om arrende utgår från värdet av det jorden producerar, inte från närheten till Stockholm. Min anmärkning.)

Relationen till Fastighetsverket är också oklar. SFV vill att prästgården ska vara en visningsgård, men talar mest om att arrendatorn måste betala ränta och avskrivning på investeringsringarna. SFV verkar finnas långt från böndernas verklighet. Att driva en visningsgård kräver långsiktighet

och ekonomiska resurser. "Man undrar om de vet hur en ko ser ut" säger Tom med viss ironi.

Prästgården har under en tid försökt få Stockholms stift att godkänna generationsskiftet. Det verkar inte längre vara något problem. Elin Rydström och hennes man Karel har ganska länge haft huvudansvaret för mjölkproduktionen. Tom och Elisabeth ser dem som gårdens chefer. När jag försökte bestämma en tid för samtal med Tom, ringde han om uppskov. Han hade fått ett akutuppdrag av Elin. Gården verkar fungera som ett trevligt arbetskollektiv.

Prästgården är kommunens enda mjölkgård. Man har cirka 35 mjölkande kor, några är sinkor och så finns det en del kvigor. Det tar 2 till 2,5 år innan kvigor blir mjölkkor. Jag fotograferar en jättelik vit ko med svarta prickar. Det är en av gårdens tre Svensk Holstein, högmjölkan. Flertalet av gårdens kor är SRB, Svensk Röd och Vit, ca 25 st. Sedan finns fem rödkulla, en hornlös svensk gammal lantras. Den höll på att dö ut, men har räddats genom brett samarbete och en egen förening där just nu Elizabeth är ordförande. Karel kom 2001 som praktikant till prästgården från en rödkullegård i Estland. Besättningen innehåller också tre fjällkor. De kan se ut nästan hur som helst, men alla är hornlösa. Rödkullorna och Fjällkorna hålls strikt rasrena eftersom dom ingår i ett bevarandearbete för respektive ras. Övriga kor korsas ibland med någon annan ras, men hålls i stort sett renrasiga. De raser prästgården har använt för inkorsning är Fleckvie och Brown Swiss. Ibland korsar man Holstein med SRB.

Mjölken kvalitetstestas varje dag. Chauffören fyller ett litet provrör med mjölk och en dator spottar ut uppgifter om fett- och proteinhalt, bakterieinnehåll, sporer som visar undermåligt foder, celltal, infektions- och frystal. Det senare avslöjar eventuell vattenutspädning. Uppgifterna

visar exempelvis om korna är stressade eller har ätit foder med antibiotika. Hög kvalitet ger ett tillägg på priset. Arla betalar per kilo levererad mjölk. Dålig kvalitet ger avdrag.

Gården har också Gotlandsfår, som betar på samma fält som korna men just idag inte samtidigt. Det gemensamma betet är gynnsamt eftersom kor och får samarbetar om betet. Där korna släppt sin gödsel är gräset frodigt. Men här finns kospecifika parasiter. Korna betar inte där de gödlat. Men det gör fåren. Och vice versa. Min egen dröm om Sörgården omfattar kringströvande höns, som finns litet överallt kring gårdens byggnader. De ser ganska olika ut trots att alla höns är Hede-morahöns, gammal svensk lantras. Äggen är något mindre än hos "vanliga" ägg, men gulan är lika stor och smakar bättre. Tom berättar om ett barnbarn som spottade ut en äggrätt som gjorts av köpeägg efter det att räven tagit nästan alla höns. Man hade glömt stänga för natten. Från de ägg som fanns kvar har en ny besättning kläckts fram.

I nästa nummer tar vi upp Naturreservatets skötselplan. Vilka bestämmelser finns om prästgårdsarrendet? Och vilka synpunkter har Fastighetsverket som reservatsförvaltare?

Bertil Ottoson

Normalt rymmer prästgårdsladan 17 kvigor och sin-kor men denna försommarafton var den packad med närmare 250 personer.

Världspremiär: ”Förklädd gud” i Lovö prästgårdslada

*Än vandrar gudar över denna jord.
En av dem sitter kanske vid ditt bord.*

Det var 1933 som Hjalmar Gullberg skrev sin dikt *Förklädd Gud*. Den bygger på en grekisk saga, i vilken Apollon dömdes av Olympens gudar till att vandra runt på jorden som den simplaste herde. Under ett

helt år vallade han får, levde i beklämmande torftighet, spelade på sin pipa men avtjänade straffet utan klagan. Och i spåren där han gick, där växte liljor fram...

Gullberg och Lars-Erik Larsson, som båda arbetade på Sveriges Radio under 30- och 40-talet, hade flera olika projekt tillsammans. Just

Övning under speciella och trånga förhållanden... Här ses delar av orkestern samt sopranen Ulrika Mjörndal tillsammans med Leif Asp.

”Förklädd Gud” skrevs för en tänkt radiopublik. Och den 1 april, år 1940, hördes verket för första gången i svenskarnas radioapparater. Sedan dess har det blivit ett av den svenska konstmusikens mest älskade verk. – Den 9 april, åtta dagar efter radiopremiären, blixtnvaderades Norge av nazi-Tyskland. Sannolikt var Gullbergs text redan då en stilla tröst för många, mitt i det rådande, kompakta mörkret:

*Den regeln har ej blivit överträd:
är Gud på jorden, vandrar han förklädd.*

*Han bär ej lyra eller purpurskrud.
Blott av hans verkan känner man en gud.*

Under försommaren 2015, precis 75 år senare, uruppfördes verket i Elin Rydströms lada – prästgårdsladan på Lovön. Normalt rymmer denna lada 17 kvigor och sin-kor samt en klart intressant akustik, men denna afton var den packad med närmare 250 personer. Luften var fylld av dofter, under takbjälkarna girade svalorna på väsande vingar och just innan konsert började, bröt plötsligt solen fram. Lovön bokstavligen dränktes i ett gyllene sken som flödade över fälten, över ängarna, de blommande syrenerna och Elins 44 hönor och 12 kycklingar.

För dirigenten Leif Asp och Lovö

Kyrkas kör var detta ett stort åtagande. Planerna hade startat flera år tidigare (redan 2013) och budgeten var, som alltid i sådana här sammanhang, en mycket begränsande faktor. Men efter månaders förberedelser utvecklades slutligen ambitionerna till att ge en akustiskt sann bild av ”Förklädd Gud”. Därför samlade Elin Rydström sina får på betet alldeles invid ladan och plötsligt blev ljudkulissen fullkomlig!

Att sedan få uppleva detta verk, på försommarens vackraste ö, badande i kvällsljuset, med sagolika musikin-satser och bråkande får – det var magiskt (=röster från publiken)! Olof Ljungmark, Ulrika Mjörndal, Oscar Olofsson, Håkan Svedell och Leif Asp fick stående ovationer. Och alla närvarande lämnade sedan kvällen med en sällsam känsla av att fått varit med om något mycket ovanligt. – Det var nästan som om verkets slutrader hade omsatts till verklighet:

*Synes en ljusglans sprida
sig kring vår plågebädd –
då sitter vid vår sida
en gud förklädd.*

*Tror du att fåren skulle
beta i morgonglans
på gräsklädd jordisk kulle,
om inte gudar fanns?*

Rutger v Scheele

Förbifarten: Juridiskt läge 2015-08-13

Redan i september planerar Trafikverket för avverkning av skog på Norra Lovö för att kunna bygga hamn och arbetstunnel. Detta trots domstolsförhandlingar i oktober.

De föreningar inom nätverket som överklagar Förbifart Stockholm arbetar tillsammans med miljöjurist på flera fronter:

Vattenverksamhet, hamnar, grundvattenbortledning:

Föreningarna ARG Arbetsgruppen Rädda Grimstaskogen, Nej till Västerleden (Sätra), Mälaröarnas Naturskyddsförening, DLV Djurgården- Lilla Värtans Miljöskyddsförening och föreningen Rädda Lovö deltar i denna överklagan.

Överklagande

görs bland annat av bygg- och transportverksamheten vid de tre tillfälliga hamnarna i Sätraskogens naturreservat, på Norra Lovö mittemot Grimsta naturreservat och i Malmviken på södra Lovö. Från arbets-

tunnlar genom vilka tunnelbyggnationen sker skall stenmassor forslas på Mälaren och material, driv- och sprängmedel mm transporteras till hamnarna i Sätra och Norra Lovö. Vi har ända upp till Högsta domstolen yrkat att tillstånd inte skall ges men tyvärr fått avslag. Detta innebär att Trafikverket har rätt att börja bygga hamnarna. Däremot är bullervillkoren för dessa hamnar inte klara förran tidigast efter muntliga förhandlingar i Mark- och miljööverdomstolen 6-8 oktober eftersom det givits provningstillstånd. Vi yrkar på strängare bullervillkor och Trafikverket på mildare.

Bullervillkoren är enligt Trafikverket avgörande för om och hur hamnarna skall kunna användas.

forts sid 30

Kortet som skulle förutspå attentatet mot Gustav III

1700-talet var inte bara upplysningens tid. Den gamla tidens religiösa världsbild hade börjat rämna, ändå florerade ockulta och mystiska strömningar. Landsbygdens bönder och städernas elit lockades av mystik, magi, alkemi, swedenborgianism och andra esoteriska(hemliga) konster.

Stora delar av hovet, även kungen och hans bröder, gick i konsultation hos en berömd spåkvinna som siade i kort och kaffesump. Hon kallades ”kaffepyttisan”, förmodligen efter förebilden Phytias, oraklet i Delfi (700 f Kr).

Hennes namn var Anna Ulrica Arfvidsson, född Lindberg 1734 i Stockholm, död 1801. Professionell spåkvinna och ockultist under Gustav III:s tid – känd som mamsell Arfvidsson. Hon finns ofta nämnd inom litteraturen, memoarer och dagboksanteckningar. Bland annat har hon en roll i Giuseppe Verdis opera Maskeradbalen (1859), där hon förutsäger mordet på Gustav III, en spådom som kungen nonchalerade.

Kungen sökte råd hos henne inför

kriget mot Ryssland (1788) och lovades stora militära framgångar av mamsell Arfvidsson vilket också skedde.

Mamsell Arfvidsson hade förutspått stora problem vid Gävle riksdag, 1789. Kung Gustav stärkte där ytterligare kungamakten genom Förenings- och säkerhetsakten. Med denna avskaffades flera av adelns privilegier. Kungen höll ett strafftal för adelsståndet och tre dagar senare lät han sätta nitton av de ledande adelsmännen i husarrest. En av dem var motståndaren Pechlin. Mamsell Arfvidsson hade varnat för att något skulle kunna hända kungen vid Gävle riksdag. Hon hade dock svarat ja när kungen ställt frågan till henne om han skulle komma hem levande från Gävle riksdag.

Strax efter återkomsten till Stockholm besökte kungen henne på nytt för att be henne tyda en mardröm han haft. Mamsell Arfvidsson hade bedrivit sagt, att en ledsam händelse förestod. Kungen anförtrorde henne att han trodde han skulle falla offer för en mördare.

Oftast hade kungen en förtrogen som sällskap när han konsulterade mamsell Arfvidsson, vid följande tillfälle kom han i sällskap med den unge Jacob De La Gardie. Mamsell Arfvidsson ska efter samtalet ha varnat majestätet för den man med värjan dragen ur baljan han skulle möta samma kväll ty den mannen planerade att ta hans liv.

Det var sent, nära midnatt, när kungen och hans följeslagare efter den spådomen lämnade mamsell Arfvidsson, de gick längs hela regeringsgatan till slottet. En beskrivning av händelsen återgav att kungen var ångestfylld och upprepade ”besynnerligt, högst besynnerligt”. När de var framme vid slottet yttrade Jacob De La Gardie att nu kunde knappast spådomen slå in. Men kungen var inte lugnad, han framhöll att mamsellen hade sagt honom så mycket som visat sig vara riktigt.

Inne i slottet mötte kungen och De La Gardie en man i en av trapporna, Adolph Ludvig Ribbing, på väg från en bjudning hos hertiginnan av Södermanland. Ribbing lyfte artigt på sin hatt. Då syntes under rocken hans draga värja. Kungen krävde en förklaring, Ribbing svarade att sedan han en natt överfallits bestämt sig för att om nätterna alltid vara beredd att försvara sig. ”Sätt Er värja i baljan” hade kungen då befallt.

Flera berättelser spreds om mamsell Arfvidssons spådomar om män som ville döda kungen. Varningarna visade sig ibland sammanfalla i Ribbings person. Mamsell Arfvidsson hade tidigare varnat kungen för ett möte med en man i röd väst. När Ribbing fick höra detta lät han sy sig en röd väst och såg till att han mötte kungen. Kungen tog mycket illa vid sig. Senare blev Ribbing en av de sammansvurna vid mordet på operan den 16 mars 1792. Han anhölls men klarade sig, som alla vet, med landsförvisning.

Vem var den omtalade spåkvinnan vars kunskaper och spådomar var så viktiga att få del av?

Ulrica Arfvidsson var dotter till vaktmästaren vid Generalförråds-kassan, Erik Lindberg och Anna Katarina Burgin. Hon hade sin uppväxt i Gamla Stan där hennes far dött tragiskt och plötsligt. När Ulrica var sex år gifte sig hennes mor med Arfvid Arfvidsson, en vid hovet ansedd kock. Ulrica fick sin styvfars efternamn. De kontakter hon hade via sin styvfar, sedan hon vid mogen ålder etablerade sig som spåkvinna, gav henne kunder från de högre samhällsskikten. Hon var klok och uppmärksam, lade ihop informationer hon händelsevis fick av sina kunder när de konsulterade henne och hennes spådomar slog ofta in.

År 1780 finns hon säkert bekräftad

I kortleken saknas fyra kort, ruter sju, klöver nio, hjärter sex och tio. Korten har formatet 41x 66 mm.

Illustrationerna är vackra och spännande, jag själv har aldrig haft lust att ta reda på bildernas betydelse, de får ligga i sin lillasilverask och berättaför varandra om sina erfarenheter. Jag öppnar asken kanske en gång varje årtionde föratt se hur de mår.

Nedan: Kort nummer tre, spader tio, är det kort som skulle varnat kung Gustav för att närvara vid maskerad-balen på Operan.

som spåkvinna i Stockholm. Hon skattade från detta år för överflöd och hade alltså blivit framgångsrik. Det ryktades också att mamsellen var spion åt polismästare Liljen-sparre, ett uppdrag hon säkert inte var ensam om.

Hon hade mottagning i sin bostad vid Johannes kyrka. Huset ägdes av mästarkocken vid hovet, Carl Har-elius, en av hennes styvfars vänner, hon kunde därigenom få ytterligare skvaller och informationer från hovet som var nyttiga för hennes verksamhet. Hon hade en skarp begåvning, intuition och kombina-tionsförmåga som ofta räckte till för att pricka rätt i förutsägelser om kommande händelser, inte minst i politiken.

Tillbaka till rubriken: Fantasifulla

skildringar har spunnits kring kung Gustavs besök hos mamsell Arfvids-son, till exempel i Crusenstolpes ”Morianen” där kungen spås sitt olyckliga öde vid operamaskeraden. Denna skildring är dock inte auten-tisk utan historisk sade Crusenstolpe själv. Således är skildringen i operan ”Maskeradbalen” och i boken ”Morianen” romantiserade händel-ser som har påverkat så starkt att de nästan blivit sanna. Så OM det hade varit sant, hade kortet varit just det här som avslöjade det olyckliga ödet.

Dessa kort har högst troligt tillhört mamsell Arfvidsson, de hamnade först hos hovfröken Maria Röös och har sedan gått genom flera händer för att slutligen hamna hos artikel-författaren.

Lars Andersson

Torpens historia är viktig, intressant, och föga beaktad. Men de lovötorp som finns kvar är mer eller mindre ursprungligt skick. Ovan: torp i Svennevad socken omkring sekel-skiftet.

Torphistoria

Härje Bäärnman har i sin bok Lovö vår hembygd berättat att det totalt funnits 25 torp och backstugor på Lovö. Det kan ha funnits fler. I mer eller mindre ursprungligt skick när det gäller exteriören är 8 av dem kvar än idag: Nytorp, Bocktorp, Smedstorp, Berga torp, Stora Prästviken, Sjöstugan, Lindöbro torp och Kohagen. Varför byggdes alla dessa torp?

På flera sätt är de bra exempel på varför jord avsattes för fattiga och obemedlade människor, och på vilken jord de fick att bruka.

Begreppet ”torp” är inte entydigt – tvärtom kan det betyda många olika

saker. Ordet har haft många och skif-tande betydelser genom tiderna. I fornsvenskan skrevs det þorp, och hade betydelsen gård, by, småstad. Samma ordstam finns i tyskans Dorf, alltså by. På 1500-talet fick ordet en

Nytorp idag. Sedan barnsben har jag tillbringat åtminstone en del av varje sommar på Nytorp. Med fascination har jag sett spåren av hur torparna klarat sin tillvaro.

liknande men mer preciserad innebörd. Då menade man ett litet familjejordbruk som tagits upp på en bys eller gårds utmarker. De beskattades på samma sätt som bondgårdar, och var egentligen mycket små gårdar.

I nutida språkbruk har ordet torp, precis som ordet bondgård, egentligen två betydelser. Den ena är den ursprungliga traditionella betydelsen att man menar hela jordbruksenheten, med den jord som hörde till, och bostadshuset och ekonomibyggnaderna. I vardagsspråket är den innebörden kanske inte är så vanlig längre. I den andra betydelsen menar

man enbart själva boningshuset, eventuellt med uthus. Eftersom det tidigare oftast var ett litet hus har ordet torp mer eller mindre blivit synonymt med ett litet hus på landet, med associationer till ett litet falurött hus med vita knutar. Men betydelseglidningen är på väg ännu längre. Om man tittar på husannonser med ”fastighetsmäklarsvenska” så kvarstår bara betydelsen friliggande hus på landet. Under rubriken ”Torp” kan man hitta moderna splitternya hus i glas och stål om 300 kvadratmeter ...

Från början var torpen små självständiga egendomar. Med början på

Berga torp idag

1600-talet blev det allt vanligare att de kom att anläggas på ofri grund, alltså på mark som inte ägdes av torpet. Som ersättning för nyttjandet av jorden gjorde torparen dagsverken åt det gods eller den gård som torpets mark låg på, eller betalade in natura eller (sällan!) med kontanter. Om ersättningen helt och hållet var dagsverken brukar man följdaktigt kalla dem för dagsverkstorp. Om de låg på en gårds ägor och ersättningen var in natura eller i kontanter, och till viss del ibland även tillfälliga dagsverken till exempel vid slåtter och skörd, kallas de skattetorp. Det är troligt att de flesta torp på Lovö var

skattetorp, men att det också fanns dagsverkstorp.

Det finns många andra benämningar på torp beroende på vad torparen huvudsakligen levde av: kolartorp, fiskartorp, jordatorp (för den som mest ägnade sig åt jordbruk), skogstorp (för skogsarbetare), färjkarlstorp. Till det kommer en mängd specialbenämningar som har med besittningsrätt och annat att göra, men på Lovö har vi inte sådana.

Men om man nämner ordet torp för vem som helst finns det en vanlig association, nämligen ”aha, soldattorp?” Och då är det den röda

lilla stugan med vita knutar som kommer upp i medvetandet. Men benämningen soldattorp innebar inget annat än att det var en byggnad där det bodde en indelt soldat (med specialkategorierna ryttartorp och dragontorp), men genom att de byggdes med samma teknik som andra torp kom de oftast att likna dagsverkstorp och skattetorp. Om

soldaten var en man i flottan hette det båtsmanstorp, men var i stort sett samma sak som andra soldattorp. Soldattorpen har sin egen historia, och torpen på Lovö var inte soldattorp utan skattetorp eller dagsverkstorp.

Varför kom dagsverkstorp och skattetorp till? Det finns två huvudorsaker: dels det som kallas jord-

hunger, dels godsens och gårdarnas ökande behov av arbetskraft. Jordhungern uppstod genom att Sveriges befolkning ökade starkt främst under 1700- och 1800-talen. Det fanns inte utkomstmöjligheter för alla på de marker som då odlades. Det behövdes mer odlad jord. Enskilda och samhälle försökte att klara det på olika sätt. Ett sätt var att

nyodla marker som dittills inte ansetts tillräckligt bra, till exempel att statsmakterna stödde uppodling i lappmarkerna. Utvandring var också ett sätt att klara livhanken. Ett tredje sätt var att låta enskilda bygga torp på ofri grund på de befintliga byarnas utmarker. Under 1700- och 1800-talen ökade antalet torp starkt, för att nå en topp omkring år 1860

Kontrakt:

Emellan undertecknad och Johan Snäll som äger att fortfarande bruka torpet Rödjan emot följande villkor och skyldigheter.

(1) Från torpet utgöres 3 karldagsverken i veckan året om, efter den tur genom häfd öflig varit, och från den 24 april till den 24 oktober 2 kvinsdagsverken i veckan samt efter budning 9 kvinsdagsverken under bergslen i stället för ottetröskning, jämte vintertröskdagsverke. Vidare utgöre från torpet spånad af $\frac{1}{2}$ Ltt blånor postföring i tur hvarje 3:dje vecka genom fullt pålitlig person. Årligen rengöres karet i Badstugan med ett (1) hjelpdagsverke om dagen, lämnas $\frac{1}{4}$ T:na Enebär och 8 K:no lingo. Ävensom är torparen skyldig att efter bud, utgöra mans- eller kvinsdagsverken mot betalning som af mig bestämmes samt biträda vid Byk, Bak, Skurningar, Slagt m. m. med hjelpdagsverke, då maten erhålles, och utgå dessa sednare hjelpdagsverken ej efter det tur genom häfd varit eller tur torparen emellan utan endast efter bud och mitt gottfinnande.

(2) För varje, efter erhållit bud eller å utsatt dag och tid försummat dagsverke utgöre ett halft straffdagsverke utom och i likhet med det försummade. Till dagsverkens utgörande får ej framsändas andra än välfrejdade och arbetsföra personer som av mig godkännas. De medhafda efter bud nödig verktyg såsom Yx, Lia, Räfsa, Spade m.m. Beten bör emotagas der sådana kunna utdelas och fullgöras vid äfentyr att det bristande skall å förstkommande fridag af den försumlige fullbordas utan ersättning.

(3) Det åligger torparen att utan dröjsmål fortskaffa dagsverks- och andra bud torpen och gårdarna emellan.

(4) Torpets byggnader vidmakthålles och åker och äng bör af torparen omsorgsfullt vårdas och årligen förbättras samt stängsel kring desamma i godt skick underhållas. Der stenrör och jordstenar i åkern finnas böra dessa

företrädesvis borttagas och i stenmur läggas. Tre gårdar bör för jordbruket bibehållas.

(5) Till årligt behof af brännved, löftägt och stängselvirke får torparen hugga endast mot utsyning. I äng-och betesmark är torparen deremot skyldig verkställa röjdning enligt min föreskrift. All fällning och svedjning, flåhackning och bränning samt trädeslyckors intagande utan mitt serskildta tillstånd vare förbjudet.

(6) Torparen eller dess folk får ej från torpet bortföra eller förskingra någon slags skogseffekt, hö, halm eller gödsel vid påföljd att detsammas värde till mig fyradubbels ersätta.

Detta gäller äfven om torparen utan utsyning toppar eller nedfäller löf- eller barrträd.

Det hö eller halmfoder som vid af trädet finnes vid torpet skall hembjudas åt jordegaren som är berättigad att inlösa detsamma mot hälften af då gällande markegångspris.

(7) Torparen har ej rättighet att å egorna idka jagt. Hästar, bockar eller getter får ej å torpet framfodras eller betas. Ej heller får han utan mitt särskilda tillstånd låta någon dit inflytta eller mantalskrivas.

(8) Den av mig införda arbetsordning ställer sig torparen till noga efterrättelse. Lydnad, ett höfligt bemötande och ett noggrant uppfyllande av detta kontrakt, vid äfentyr af kontraktets förlust utan fardag och att såväl torparen som hans hustru, barn och tjenstefolk förer ett ordentligt, nycktert samt stilla lefverne, och gäller i sådant fall detta kontrakt, som ej får lagfaras, till dess laga uppsägning å någondera sidan sker.

(9) För alla onera och utskylder, af hvad namn de vara eller blifva må, ansvarar torparen.

Öringe den 14 mars 1878.

OSKAR MALMBORG.

med över 100 000 torp i landet. Bortemot en halv miljon personer bodde i dessa torp, inte mindre än omkring en sjundedel av Sveriges befolkning. Torpinstitutionen kom alltså att få en mycket stor betydelse. De flesta torp på Lovö byggdes på 1600- och 1700-talet på ofri grund på gårdarnas allmänningar. De var således med i en ganska tidig utbyggnadsperiod för torpbebyggelsen. Och än idag finns det torp på Lovö som inte har egen fastighet.

Även för de utsatta och fattiga som torpare, backstugusittare och andra fanns det en tydlig statusordning. Av dessa stod en torpare på ett större mer eller mindre självförsörjande torp högst, eller ska man kanske säga minst lågt. Inhysseshjon och fatighjon stod ännu lägre. Någonstans däremellan fanns backstugusittare och statare, de senare utmärktes av att det kontrakt de hade innebar att de ersattes in natura för sitt arbete på gården.

I kontrakten både för statarna och för torparna ingick att de bara hade rätt att flytta några bestämda veckor på hösten. Samma system tillämpades för torpen. Det märks tydligt i husförhörslängderna och församlingsböckerna för Lovö. Antalet flyttningar på våren var obetydligt, medan det var många som flyttade framför allt i november. På två

novemberveckor kunde lika många flyttningar ske som hela första halvåret. Gunnar Sträng, finansministern som föddes i en statarbarack i Lövsta i Järfälla, har sagt att Sverige aldrig har varit så nära livegenskap som med statarsystemet. Det sägs att flyttkarusellen den sista veckan i oktober, det som kallas fardagarna, var statarnas demonstration att de trots allt hade makt att själva välja var de ville bo. Men makten var naturligtvis en chimär, förhållandena var i stort sett lika fattiga oavsett var de bodde och arbetade.

Flyttningarna var ända in på 1900-talet lokala. När det gäller torparna i Lovö socken skedde många av flyttningarna inom socknen. Om de flyttade längre var det framför allt till Mälarösocknar som Ekerö, Skå och Sänga (på Färingsö), och socknar vid Mälarens stränder som Järfälla och Sigtuna. Det visar vattens betydelse för hur man färdades. Det finns beskrivet i äldre Lovöbors nedtecknade minnen. Vår, sommar och höst var båt betydligt enklare att använda än att slita sig fram med kärror på ”bottenlösa” leriga vägar. Vintertid var det ännu enklare, då använde man släde på isarna. Det var ett förträffligt sätt att färdas, man kunde ofta ta genvägar, det var plant utan backar och det var ett fast bra underlag där det gled bra.

Det finns mycket skrivet om slott

och herrgårdar, och de trädgårdar och parker som hörde till. Vi kan känna en fascination över denna lyxens överdåd. För oss på Lovö med världsarvet Drottningholm som en internationell pärla på vår ö har vi denna lyx bokstavligen in på knutarna. Vi kan också beundra den hantverksskicklighet som visas i hur hus byggts och smyckats. Men på ett sätt ger fokuseringen på prakten och rikedomerna i de stora anläggningarna en skev bild. Det var inte där välståndet skapades. Fram till industrialismens genombrott var jordbruket basen för välståndet. Åker-, ängs- och hagmarksbruk var grunden tillsammans med jakt och fiske, och det skogsbruk som behövdes som stöd för dessa näringar. Generellt är det jordbrukarnas historia som är historien om det välstånd som gjorde det möjligt för kungar och stormän att bygga praktanläggningar. Och jordbrukarna, det var bönder, bondmoror, pigor, drängar, inhysseshjon, torpare, backstugusittare, och alla de andra som höll jordbruket igång.

Hembygdsföreningar och amatörhistoriker gör ett stort arbete för att dokumentera denna vardagshistoria, en historia som innebär ett slit för att få ihop till brödfödan. Agrarhistorikerna gör ett motsvarande akademiskt arbete. Ändå står torpforskningen inte högt i den akademiska världen. Torpens historia har ofta skildrats

genom personliga minnen och berättelser, trots att torpen haft en avgörande betydelse för folkförsörjningen. Intresset för fattigt folks historia har kommit i skymundan för intresset för kyrkor, slott och herrgårdar. I källmaterialet för Lovö socken är det tydligt. Längst i sydost har vi Drottningholm. Självfallet finns mängder av material om slottet. Om man sedan tar ett steg upp mot väster kommer man till kyrkan, också med en hel del att hämta, men ändå betydligt mindre än för slottet. I nästa steg kan vi komma till exempel till Hogsta, med en hel del material men inte alls som kyrkan. Ännu längre bort ligger Norrby med ett i förhållande till de andra spartanskt arkivmaterial. Och så till sist det lilla torpet Nytorp. När jag letade i de kulturhistoriska arkiven efter material om Nytorp fanns ingenting. Trodde jag. Men till sist hittade jag i ATA, Allmänt topografiskt arkiv vid Historiska museet, en (1) sida om torpet. Det var i en inventering från 1981 initierad av Lovö arrendatorsförening. I den visades alla arrenderade och hyrda byggnader på Lovö. Den sidan hade jag skrivit själv.

Skillnaden i arkivmaterialet beror naturligtvis på att arbete på slott och kyrka måste dokumenteras, och på att det måste finnas kartor och andra juridiska dokument för jordbruken. Stora projekt krävde planering som

Placeringen av torpen gjordes mycket medvetet. När man väl var klar över vilken jord som skulle brukas, var det fanns bete, ved och vatten, så placerades byggnaderna centralt i förhållande till det, gärna mitt i det man brukade. Då spilldes minst tid att ta sig till där man arbetade. Mer i detalj avgjordes placeringen av att det skulle vara ett bra klimatläge.

gav spår i form av beskrivningar och ritningar. Räkenskaper måste bevaras för offentliga byggnader och anläggningar, och så vidare. Men det finns också något annat. För de luxuösa anläggningarna söker man bakgrunden, man försöker spåra vilka hantverkare och konstnärer som gjort arbetena, man försöker se direkta inspirationskällor till utformningen. Det görs mer sällan för de enkla boningarna.

Men inte bara stormännen och bönderna utan även människorna i sam-

hällets utkanter, som torpare och backstugusittare, försökte skapa sig en dräglig och värdig tillvaro. Sedan barnsben har jag tillbringat åtminstone en del av varje sommar på Nytorp. Med fascination har jag sett spåren av hur torparna klarat sin tillvaro. Till exempel funderade jag tillsammans med en kamrat en gång över varför de som byggt den öppna spisen i torpet hade fäst handtaget till spisspjället bara med en skruv. Den ena skänkeln till handtaget var lös, och något hål för skruv fanns inte. Min kamrat sa helt enkelt: "Dom kanske bara

hade en skruv."

Om den torpare som gjort spjället bara kunde ge sig råd till en skruv eller om det fanns någon annan orsak till att inte båda skänklarna skruvats fast får vi aldrig veta. Men som tolkningsprincip är det ytterst intressant. Det finns många saker på torpet som är svårförklarliga i vår tid av enorma materiella och ekonomiska resurser, jämfört med den tid då torpet byggdes och brukades. Ett perspektiv att man varken hade tid eller materiella resurser kan ge förklaringar som annars kanske inte kommit fram. Ett sådant perspektiv blir fascinerande eftersom den ger en inblick i hur enkelt folk levde.

Det finns fler exempel än spisspjället på att knapphet kan vara den enkla förklaringen till mycket som idag upplevs som egendomligt. Ett är de gamla tapeterna som finns under den masonit som i sen tid spikats på väggarna. Tapeterna går inte omlott. Tvärtom, mellan våderna finns breda stråk där enbart underlaget syns. Det underlag som syns är oftast papp, men kan också vara tidningspapper eller säckväv. Varför har man inte tapetserat hela väggen? Den enklaste förklaringen är att man helt enkelt inte hade råd.

Då är frågan hur man över huvud taget hade råd att tapetsera. Kunde man verkligen på ett så pass fattigt

ställe ge sig råd att köpa tapeter? Stora delar av väggen har ju täckts med gratismaterial som tidningspapper. En naturlig tanke är att man tagit hand om överblivna tapeter från tapetseringar av andra hus när något bättre bemedlat hushåll i trakten tapetserade. Men de tapeter torparen har fått tillgång till har inte räckt till att täcka hela väggarna, utan har satts upp med mellanrum mellan våderna, där äldre tapeter, säckväv, tidningspapper och annat underlag syns. Något som talar för den tolkningen är att en del tapeter som återfunnits i torpet ansågs vara lyx. Inte minst gäller det den guldtapet som finns. Att en fattig torpare skulle kosta på sig det verkar inte rimligt.

Min tolkning av bland annat tidskikten utgår ifrån att torparna varit fattiga. De har i första hand varit hänvisade till att med egna händer skapa det de behövt, och i andra hand till att ta tillvara vad som blivit över när andra byggnader i närheten byggts eller renoverats. Inget av det jag funnit på torpet har gett någon anledning att ändra på det antagandet – tvärtom, det har med tiden förstärkts.

Men det är inte bara anpassningen till små omständigheter som är spännande. Det är också den hantverksskicklighet man utvecklat. Man kan förundras över skickligheten

hos dem som byggt och inrett Drottningholms slott. Samtidigt finns samma beundransvärda skicklighet hos dem som byggt torpet. Men det är en annan typ av skicklighet. Om man på slottet var starkt specialiserad – bildhuggare, fontänör (alltså en specialist på att anlägga fontäner, det fanns sådana experter!), stuckatör, målare... – och inriktad på skönheten i det man gjorde, så var det i torpets byggande en vardagsskicklighet som många personer behärskade. Till exempel är de nio meter långa stockväggarna

sammanfogade med millimeteranpassning, trots att stockarna var ojämnt breda och trots att man enbart använde yxa för att bearbeta dem. Och någon specialiserad timmerman hade man knappast tillgång till. Det var gårdarnas och torpets folk som tillämpade det de hade lärt sig med generationers erfarenhet. Man hade inte heller tid till annat än det nödvändiga för att få mat på bordet och varmt i stugan. Tiden måste till stor del användas till det man behövde för sin överlevnad, alltså jordbruket.

Varför byggdes torpen?

... och var byggde man dem?

De flesta gårdarna på Lovö ligger idag på samma platser som där byarna etablerades en gång i tiden. Byarna kom till på vikingatid. Det är alltså ett väldigt tidsspänn mellan det att byarna blev till, och till det att torpen byggdes, ett spann på omkring 800 år. Sett i det perspektivet är torpen med sina omkring 300 år faktiskt en ganska ny företeelse. Det är ett ganska hisnande perspektiv. För att till fullo inse det kan jag berätta en liten händelse när jag fick besök av kolleger från Nya Zeeland. De bodde på ett vandrarhem mitt i Stockholm. När jag hämtat dem åkte vi Birger Jarlsgatan norrut. De tittade fascinerat på husen och utbrast:

”This must be a very old part of the city!” Jag svarade helt spontant: “Oh no, it is only from the turn of the century 1800-1900.” Det blev alldeles tyst en sekund, sedan brast vi alla i skratt. Vi visste ju alla att det på hela Nya Zeeland bara finns en handfull hus äldre än från 1900-talet. Det ger en insikt att vi har ett viktigt arv att förvalta.

Folk har i alla tider valt platser för sina bosättningar utifrån flera utgångspunkter. Förr var den viktigaste naturligtvis att bosättningarna placerades där det fanns goda förutsättningar för försörjningen: bra ängs- mark, gott bete, bra jord att bruka, tillgång till jakt och fiske, tillgång till ved för husbygge och som bränsle,

tillgång till dricksvatten. Lika lite som byarna en gång i tiden placerades slumpmässigt i landskapet, så gjorde man inte det med torpen heller. Placeringen gjordes mycket medvetet. När man väl var klar över vilken jord som skulle brukas, var det fanns bete, ved och vatten, så placerades byggnaderna centralt i förhållande till det, gärna mitt i det man brukade. Då spilldes minst tid att ta sig till där man arbetade.

Mer i detalj avgjordes placeringen av att det skulle vara ett bra klimatläge. Solen skulle komma till så bra som möjligt, och det skulle vara torr och väl-dränerad mark. Att få så bra klimat som möjligt är idag en del av det vi kallar ett uthålligt byggande. Vid planering av nya bostadsområden märks det ofta tydligt att tänkesättet är precis detsamma nu som då. Det visar sig nämligen att när man först tar reda på det bästa klimatläget för bebyggelsen, och sedan undersöker om det finns fornlämningar, så ligger fornlämningarna just där man helst vill bygga. Ytterligare en faktor som styrde var man placerade sina byggnader var att de inte skulle inkräkta på odlingsbar mark.

Lovös äldre bebyggelse är bra exempel på hur det gjordes i Mälardalen. Byarna ligger i goda klimatlägen mer eller mindre mitt i det området som brukades, men på stenbun-

den eller annan mark som inte var bra som åker eller äng. Torpen, som kom till mer än ett halvt årtusende senare än byarna, fick inte alltid lika bra förutsättningar. De bästa klimatlägena och lägena i förhållande till äng, åker och hage var redan upptagna. Man fick laga efter läge.

För att återigen ta torpet Nytorp som exempel så fick torpet odlingsmark genom att några vretar (en vret är en lite avsides belägen åker) som hörde till Norrby Oppgård uppläts till torpet. Byggnaden placerades på byns allmänning intill hörnet av vretarna. Där fanns också en bäck, och en sänka där det gick att gräva en brunn. Skogen med ved och skogs-bete låg alldeles intill. Sett mer i detalj så tänkte man också på tillgängligheten. På en karta från 1698 kan man se att det från Norrby gick en väg ner till sjön. Vägen gick från byns norra gård, Oppgården, norrut över byns utmark och ner till det torp som redan fanns nere vid sjön, Dyvikstorpet. Vägen gick till en båt-länning där man rodde över till Färingsö. Invid denna väg, som faktiskt kan skönjas i terrängen än idag, byggdes torpet.

Clas Florgård

Professor emeritus i landskapsarkitektur vid Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala Sommarboende på Nytorp sedan 1946

forts från sid 13

Med de bullervillkor som hösten 2014 gavs i Mark- och miljödomstolen anser Trafikverket att de inte kan bygga Förbifart Stockholm på ett rationellt sätt, följa tidsplaner mm. Den skriftväxling inom målet som genomförs (närmast 17 augusti) och de muntliga förhandlingar i domstolen som kommer att hållas 6-8 oktober är därför mycket viktiga plus att de betyder mycket för rekreativvärden i reservat och andra naturområden.

Redan i september planerar Trafikverket dock för avverkning av skog (osäkert hur många hektar) på Norra Lovö för att kunna bygga hamn och arbetstunnel. Vi har försökt få domstolarna att besluta om en senareläggning av skogsavverkningen utan att lyckas. Vi har bland annat påtalat för Mark- och miljööverdomstolen att det är orimligt att tillåta denna skogsavverkning innan bullervillkoren är fastställda och innan Trafikverket vet om och hur hamnarna kan användas.

Vi har dock fått avslag på denna begäran varför skogsavverkningen lär bli av i september.

Vid de muntliga förhandlingarna skall även bullervillkor avseende stomljud vid tunneldrivningen diskuteras. Dessa bullervillkor betyder mycket för boende bland annat i Hässelby gård, Vinsta, Kälvesta, Lunda och Sättra/ Skärholmen. Även frågan om kompensationsåtgärder i naturområden pga skador av byggnationen skall diskuteras.

DLV Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening har gjort en teknisk redovisning och framfört att Trafikverket använt en felaktig beräkningsmodell för grundvattenpåverkan och påverkansområde. DLV har nu fått stöd från en oberoende expert angående detta. Vi för fram detta både i detta mål och i målet för detaljplanerna.

Detaljplaner

Trots att muntliga förhandlingar i mars i Mark- och miljödomstolen tycktes gå bra, med deltagare från

”Föreningarna ARG, Arbetsgruppen Rädda Grimstaskogen, Nej till Västerleden (Sättra), Mälaröarnas Naturskyddsförening, DLV Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening och föreningen Rädda Lovö deltar i överklagan”

Stockholms naturskyddsförening, Klimataktion Stockholm, DLV Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening och ARG Arbetsgruppen Rädda Grimstaskogen, avslogs vårt överklagande men med ett par medgivanden om brister av domstolen. Vi har nu överklagat besluten till Mark- och miljööverdomstolen. Så länge detaljplanerna inte har vunnit laga kraft är det i stort sett bara byggandet av hamnar

som Trafikverket kan inleda. Det är osäkert när domslut kan komma.

Arbetsplanen

Flera föreningar har sedan något år begärt arbetsplanen för rättsprövning. Ingenting har hörts från domstolen.

EU

Överklagan till EU kan bli aktuell under hösten.

Kostnader för miljöjurist!

Insamlingskassan var så gott som tömd i juli och nya medel behövs bland annat inför domstolsförhandlingar i oktober. Text på nätverkets hemsida: **INSAMLING FÖR ARVODE TILL MILJÖJURIST FÖR FORTSATT ÖVERKLAGANDE AV FÖRBIFART STOCKHOLM**

Pengar behövs till nätverket för att med juristhjälp föra överklagandet vidare. Hjälp oss genom att ge ett ekonomiskt bidrag till Klimataktions konto:

**Plusgiro: 499566-8,
Klimataktion Stockholm
Märk inbetalningen med: JURIST FS**

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Layout: Ingela Mæchel Westerberg

Manusstopp till nr 4 2015 den 20 november

Lovö Hembygdsförening

Breidablick 2

178 93 Drottningholm

info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0